

Феномен педагогічного новаторства у працях сучасних дослідників: багатоаспектність і різновекторність трактувань

Оксана КРАВЧУК,

кандидат педагогічних наук, доцент Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Дослідники питання історії новаторства наголошують на тому, що вдосконалення системи сучасної освіти не може відбутися без урахування результатів творчих пошуків учителів-новаторів та аналізу їхньої діяльності. Тож феномен, сутність, конкретні вияви педагогічного новаторства викликають неабиякий інтерес науковців. З огляду на це, спробуємо узагальнити та систематизувати ідеї, розглянуті в працях, присвячених новаторству, виявити корпус номенів, якими оперують науковці, позначаючи новаторство у педагогіці, описати специфіку дефініцій термінів, що дасть змогу наблизитися до розуміння феномена цього явища.

В українській педагогічній думці проблеми педагогічного новаторства вивчали А.М. Бойко, Н.М. Дем'яненко, Н.П. Дічек, В.Ф. Паламарчук, І.П. Підласий, В.В. Примакова, О.В. Сухомлинська, М.Д. Ярмаченко та ін.

Насамперед проаналізуємо, як тлумачать поняття, пов'язані з педагогічним новаторством, педагогічною інноватикою, у фаховій довідковій літературі – словниках та енциклопедіях. Чимало дослідників, прагнучи пояснити сутність педагогічного новаторства та інновацій, звертаються до загального значення цих понять, поданого у різних словниках, а потім проектують на сферу педагогіки. У Словнику української мови слово **новаторство** зареєстровано зі значенням «усе нове, прогресивне, що запроваджується в якій-небудь галузі людської діяльності. Діяльність новатора» [19, V, с. 432]. У сучасній електронній версії цього словника засвідчено слово **інновація** – нововведення, новітня зміна чи винахід. Термін **інновація** введено до Педагогічного словника за редакцією М.Д. Ярмаченка. Автор статті зазначає, що спочатку цей термін використовувався в лінгвістиці на позначення новоутворень у мові, а нині використання цього слова-поняття дуже поширилося в галузі освіти і педагогіки. До інновацій відносять різні нововведення в діяльності навчально-виховних закладів, у здійсненні навчально-виховного процесу [14, с. 295]. В Українському педагогічному словнику академік С.У. Гончаренко трактує **новаторство педагогічне** так: «Термін, який вживається для позначення діяльності учителів та вихователів, спрямованої на поліпшення процесу

навчання і виховання, на його раціоналізацію. Ця діяльність може стосуватися змін у завданнях, методах і прийомах навчання, а також змін у формах організації процесу навчання і виховання. Педагогічне новаторство може здійснюватися у вигляді діяльності експериментальних, пілотних, авторських шкіл» [4, с. 233–234]. Н.П. Дічек вважає загалом прийнятним таке тлумачення і пропонує розширити дефініцію терміна, додавши вираз «та новації у царині теоретичних розробок або ідеї щодо змін в освітній галузі», та формулює визначення терміна педагогічне новаторство у такій редакції: педагогічне новаторство – це діяльність, у ході якої продукуються нові освітні ідеї і на їх основі запроваджуються зміни в навчально-виховному процесі, спрямовані на його вдосконалення (щодо цілей, завдань, методів, форм організації навчання і виховання) [7, с. 64].

В Енциклопедії освіти за редакцією В.В. Кременя поняття про новаторську діяльність узагальнено словосполученням **інновації в освіті**. Автор енциклопедичної статті Л.М. Ващенко трактує його так: «процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану. Слово «інновація» має комплексне значення, оскільки складається з двох форм власне ідеї та процесу її практичної реалізації» [8, с. 337]. Важливою ознакою інноваційної діяльності автор вважає її здатність впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога,

розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі, регіоні. Л.М. Ващенко потрактує інновації в освіті як системне утворення, що характеризується інтегральними якостями: інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційне середовище [там само].

Термінами **педагогічне новаторство** та **педагогічні інновації** у спеціальних словниках та енциклопедіях послуговуються і зарубіжні дослідники. У польському Новому словнику педагогічному його автор, відомий на теренах вітчизняної науки польський дидакт В.Оконь, пояснює, що педагогічне новаторство – це діяльність учителів та вихователів, спрямована на поліпшення дидактичної і виховної роботи шляхом втілення власних раціоналізаторських задумів. Це поняття стосується змісту, методів, засобів, а також організаційних форм навчання і виховання. Новаторство зумовлене потребою піднести шкільництво на вищий рівень і є передумовою педагогічної творчості [23, с. 332]. В Енциклопедії педагогічній XXI століття зазначено, що у польській системі освіти новаторством вважають нові розв'язання програмні, організаційні або методичні, спрямовані на поширення або модифікацію та реалізацію в школах, навчальних закладах цілей і змісту навчання, виховання чи опіки, можуть стосуватися однієї чи кількох навчальних дисциплін або вдосконалення якості діяльності школи. Інновація може бути спрямована на навчання одного учня, може стосуватися школи загалом чи її частин, а також класів чи груп. Загалом інноваційна діяльність спирається на творчу винахідливість учителя [22, с. 703].

Спроби формулювання дефініцій понять, що є виразниками педагогічної інноваційної діяльності, спостерігаємо не тільки у спеціальних словниках, а й у наукових розвідках багатьох українських учених. Педагогічна інноваційна діяльність є об'єктом багаторічного вивчення В.Ф. Паламарчук. У її працях подано визначення і характеристику поняття **інновації в педагогіці** як результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем. Смисловим центром інновації є нова ідея. Її джерело – дослідницька діяльність ученого-педагога або пошукова дослідницька практика вчителя, керівника, колективу. Прямим продуктом інноваційної діяльності можуть бути нововведення в систему освіти (реформи), у навчальний процес, виховання молоді, управління. Результатом дослідження автора є нові погляди на стандарти освіти, принципи, форми і методи навчання [14, I, с. 5]. Новація – результат творчого пошуку особи або колективу, що відкриває принципово нове в науці і практиці. Інновація – результат зародження, формування і втілення нових ідей. Якщо директор (заступник, учитель) відкрив принципово нове – він є новатором, якщо трансформував якусь наукову ідею у практиці – інноватор [14, II, с. 53]. Інноваційні процеси в педагогіці дослідника

вважає стійкою тенденцією розвитку освіти, особливо в період її оновлення [14, II, с. 60]. В.Ф. Паламарчук є співавтором колективної публікації «Проблеми освоєння передового педагогічного досвіду», присвяченої проблемі новаторства та передового педагогічного досвіду, що підготовлена в 1988 році науковими співробітниками лабораторії вивчення і впровадження передового педагогічного досвіду НДІ педагогіки УРСР. Згідно з думкою науковців, *передовим* варто вважати досвід, результатом якого є вищі, порівняно з масовою педагогікою, результати виховання, навчання і розвитку учнів. Його характеризує вміння застосування досягнень педагогічної науки. *Новаторський досвід* – це досвід, результатом якого є об'єктивно нові ідеї, методи, форми навчально-виховної роботи [13, с. 48–52]. Відповідно до наведених дефініцій, констатуємо, що визначальною ознакою передового досвіду є *кращий результат*, а новаторського – *новизна*, отже, він може і не дати кращого результату. Водночас, коли вчені окреслили критерії новаторства, то об'єднали обидва досвіди: «Головним критерієм передового (у тому числі й новаторського) досвіду є актуальність, новизна, стабільність, перспективність, комплексність». З огляду на зазначене впливає, що кардинальної відмінності між передовим і новаторським немає. У названій статті розкрито сутність понять: «*актуальність досвіду*» – це співвідношення з найгострішими, нерозв'язаними питаннями теорії та практики; *новизна* – ступінь відмінності від традиційного, *стабільність* – часові показники усталеності ідей і результатів, впливу їх на практику; *перспективність* – співвідношення зі стратегією розвитку школи, рівнем творчого освоєння передових досягнень, *ефективність* – ступінь дієвості наслідків навчально-виховного процесу порівняно з масовою практикою; *комплексність* – аналіз здобутків у системі навчально-виховних цілей, засобів, результатів [13, с. 48].

Дефініцію новаторства розглядає О.Я. Савченко. На думку вченої, новаторський педагогічний досвід – реалізація на практиці педагогічних ідей, що розширюють межі наявних рекомендацій і нормативів та сприяють створенню нових педагогічних систем і методик [18, с. 399, 405].

Педагогічне новаторство науковці пов'язують також із передовим педагогічним досвідом. О.В. Сухомлинська використовує терміни *новації*, *новаторство*, кваліфікуючи їх як абсолютні синоніми: «Ці новації, або таке новаторство, можна назвати передовим педагогічним досвідом», і зауважує, що термін новаторський непоширений, широко-живим є інноваційний. Сутність поняття **новаторський** О.В. Сухомлинська розглядає як процес упровадження чогось «нового», такого, чого не було в діяльності інших закладів. Інновація педагогічна – процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому [20, с. 5].

Інноваційну педагогічну діяльність з передовим досвідом пов'язує О.Я. Савченко. Науковець зазначає, що дидактика живиться ідеями передового педагогічного досвіду, саме в ньому зароджуються ідеї, які дають поштовх до розвитку нових теорій, технологій навчання [19, с. 19].

Проблемі педагогічного новаторства присвятила декілька статей Н.П. Дічек. Вона констатує, що педагогічне новаторство є важливим рушієм прогресу в освітній галузі, вершиною особистісного педагогічного досвіду творців нового в освітній галузі. Однак, незважаючи на широке вживання в сучасній науковій літературі терміна «педагогічне новаторство», остаточного визначення самого поняття в українській педагогічній теорії ще нема, немає й однозначного підходу до розуміння його сутності [6, с. 5]. Н.П. Дічек слушно зауважує, що в сучасних дослідженнях використовують різні словосполучення стосовно опису педагогічного новаторства. Неприйнятним, на думку дослідниці, є інтерпретація історичних освітньо-виховних феноменів у модерних термінах, бо це не відповідає принципу історизму, пояснення має здійснюватися у термінах свого часу [7, с. 62]. Н.П. Дічек поділяє думку російського вченого-методолога В.Загвязинського про те, що «нове в педагогіці – це не тільки ідеї, підходи, методи, технологія роботи з людиною або колективом (їх вивчення, вдосконалення, перетворення), які у представленому вигляді, у представлених поєднаннях ще не висувалися, а й той комплекс елементів або окремі елементи навчання і виховання, які містять у собі прогресивне начало, що і дає змогу досить ефективно (або, принаймні, більш ефективно, ніж раніше) розв'язувати завдання виховання та навчання в умовах, ситуаціях, що змінюються» [6, с. 5].

Н.П. Дічек пропонує розрізняти терміни **педагогічна новація** (новина) – це: а) локальна зміна в навчально-виховному процесі, а також б) розроблення нових (для певного історичного періоду) освітніх методик, програм, технологій, які сприяють ефективнішому розв'язанню навчально-виховних завдань, зумовлених суспільним розвитком і потребами особистості.

У контексті дослідження розвитку шкільництва науковець додає ще одне тлумачення новації – як локального культурно-освітнього явища, започаткування якого є важливою подією у духовно-суспільному житті міста, історичного регіону, країни, а «педагогічне нововведення» визначає як процес утілення новації в навчально-виховну практику. Поняття «педагогічна інновація» вважає більш широким, узагальнювальним, що вбирає в себе процес виникнення, розвитку й широкого впровадження в освітню галузь педагогічних новацій і нововведень і зауважує, що, незважаючи на семантичну синонімічність термінів «новаторство» й «інноваційна діяльність», вони збігаються не повністю, оскільки новаторство не завжди набуває великого поширення [6, с. 5].

Грунтовну і різнобічну характеристику інноваційної педагогічної діяльності подає А.М. Бойко:

«це такий вид педагогічної діяльності, який спрямовується на конструювання, створення, апробацію, впровадження чи поширення досягнень передового досвіду, педагогічної науки, технологій». «Педагогічна діяльність» є родовим поняттям щодо поняття «інноваційна діяльність», яка є засобом її вдосконалення й успішного здійснення у сучасних умовах.

А.М. Бойко зазначає, що в практичній діяльності вчителя високо поціновується *передовий педагогічний досвід*, а в теорії його повністю витіснило поняття «інновації», хоча ці поняття близькі за своїм значенням. Справжній передовий досвід має інноваційний характер. Педагогічні інновації можуть мати виховне і навчальне значення, а передовий педагогічний досвід набувати навчального і виховного характеру. Об'єднує їх те, що технології й інші інновації функціонують на рівні створення освоєння і втілення, подібно до того як передовий педагогічний досвід може стихійно виникати і спеціально конструюватися. Він вивчається, узагальнюється, поширюється. Витоками новацій А.М. Бойко вважає практику. Дослідниця переконує, що вона стимулює і спрямовує розвиток педагогічної теорії, її передові технології й досвід учителя сприяють піднесенню творчої активності педагогів, зростанню їхньої педагогічної культури, зародженню новаторства й передових педагогічних ідей [3, с. 371–372].

Однак окремі дослідники розрізняють поняття *новаторство* і *передовий педагогічний досвід*. О.М. Павлюк зазначає, що «новатори, більшість з яких були шкільними вчителями, на відміну від учителів передового педагогічного досвіду, вели пошук нових принципів та методів навчання, що базувалися не на вдосконаленні окремих тем, а на гуманізмі та співробітництві вчителя й учня» [12, с. 25].

Основною ознакою педагогічного новаторства, на думку Н.Г. Ничкало, є саме **інноватика**. Під час оцінювання діяльності як новаторської дослідниця застерігає від підміни понять і акцентує, що відомо чимало випадків, коли сумлінне й відповідальне виконання обов'язків у навчально-виховній роботі розглядається як інноваційна діяльність [11, с. 20–21].

Спроби визначити дефініції і на цій основі з'ясувати сутність новаторства спостерігаємо в наукових публікаціях багатьох дослідників. О.В. Адаменко та Є.М. Хриков вважають, що інновації в освіті – це нові ідеї, прогресивні принципи, розвиток передового досвіду, гнучке реагування на вимоги часу, така діяльність учителів, вихователів, керівників освітніх закладів, яка спрямована на вдосконалення навчально-виховного процесу і потребує змін у завданнях, формах, методах і прийомах навчання, в образі діяльності й стилі мислення педагогів [2]. К.Б. Авраменко, узагальнюючи напрацювання науковців, стверджує, що інновації – це елементи або повні нововведення в освіті, які сприяють трансформації змісту та якості, а тому спричиняють суттєві зміни у цілому в освітньому просторі. Науковець

наголошує: специфіка інновацій у педагогічній галузі полягає в тому, що, зберігаючи основні риси інноваційних процесів, предметом педагогічних інновацій є особистість учня або вчителя, тобто особистість, яка постійно розвивається [1, с. 54]. У цьому разі інновацію (нововведення) як складову освітнього процесу вважаємо результатом творчої діяльності, спрямованим на розроблення, апробацію і поширення нових видів освітніх послуг, технологій, упровадження нових організаційних форм, що сприяють підвищенню якості підготовки майбутнього вчителя [5, с. 36]. І.Котлярова дає таке визначення: інновація – явище в сфері освіти, яке об'єктивно постає або проектується й характеризується створенням, освоєнням, апробацією, впровадженням освітньої новації, що сприяє підвищенню якості освіти в широкому змісті (сприятливим для людини змінам в її інтелектуальній, емоційній, духовній і фізичній сферах); що виявляється в принципових змінах у змісті освіти, перебігу освітніх процесів, освітніх відносинах, властивостях суб'єктів інновації, освітніх засобах або освітньому просторі. На думку науковця, педагогічні нововведення (новації) можуть поставати в змісті освіти, педагогічних технологіях, організації й управлінні освітою, освітньому просторі в частині його тісної взаємодії з освітніми системами [10, с. 16].

У багатьох працях дослідники розглядають класифікації педагогічного новаторства. Варіанти класифікацій педагогічних інновацій, що здійснили зарубіжні вчені, наводить Н.П. Дічек. За однією з них, виокремлюють три види інновацій: *політико-адміністративні* (зміни в системі освіти здійснюються політичною владою завдяки впровадженню адміністративних заходів), *нормативно-редуктивні* (новації обґрунтовують фахівці й готують учителів до їх утілення в практику), *емпірико-раціональні* (оновлення передбачає проведення кількох поетапних операцій, а саме: розроблення нововведення, його експериментальне вивчення, далі – його експертне оцінювання, за ним – доопрацювання відповідно до висновків фахової експертизи, нарешті – запровадження новації у шкільну практику). Французькі науковці розрізняють два типи інновацій: *спонтанні*, що ініціюються вчителями й постають незалежно від офіційних починань, і *контрольовані*, які здійснюються за участі і під патронатом учених [6, с. 6].

За критерієм масштабності впливу Н.П. Дічек пропонує власну класифікацію феноменів новаторства, виокремлюючи такі три провідні їх вектори:

- 1) нове щодо організаційно-педагогічних засад шкільної освіти;
- 2) нове у змісті шкільної освіти;
- 3) нове у процесуально-методичному забезпеченні навчально-виховного процесу в школі.

Перший вектор спрямування Н.П. Дічек вважає найширшим, таким, що стосується, зазвичай, усіх ланок освітньої системи (або принаймні її структурно виокремлених, самостійних частин). Новаторство розглядається на **рівні проголошення**

(запровадження) змін педагогічної парадигми і цілей навчально-виховного процесу, а також відповідно ініціювання кардинальних змін в організації і функціонуванні шкільного «організму». У такому разі йдеться про державне реформування, що реалізується з ініціативи «згори», хоча спонукальними мотивами до цього можуть бути й сукупні численні ініціативи «знизу».

Інший вектор – **нововведення у змісті шкільної освіти**. Вони не такі масштабні, мають менший суспільний резонанс, проте є дуже важливими саме для характеристики прогресивних процесів у суто педагогічній царині. У цьому сенсі педагогічним новаторством є розроблення і введення у шкільну практику нових предметів, принципово нових навчальних книг, структура і зміст яких відображають актуальні вимоги дійсності.

Третій вектор новаторства, тобто **запровадження нового у процесуально-методичне забезпечення навчально-виховного процесу в школі**, – це розроблення і втілення нових методик викладання певного предмета чи інтегрування навчальних курсів, нові методи індивідуального і групового, або колективного, навчання, виховання та соціалізації школярів, нові форми організації зазначених процесів і керівництва ними. Він, зазвичай, пов'язаний з іменами конкретних авторів-розробників або педагогів-новаторів [6, с. 8].

Дослідниця І.Я. Жорова пропонує передовий педагогічний досвід розрізняти за масштабністю та рівнем творчої самостійності його авторів. За **масштабністю** виокремлюють:

- 1) систему роботи установи;
- 2) систему роботи співробітника;
- 3) систему роботи окремих ланок діяльності установи;
- 4) систему роботи окремих ланок діяльності працівника;
- 5) певні форми та методи і прийоми, що застосовуються в педагогічній установі;
- 6) форми, методи та прийоми щодо діяльності окремих працівників освіти.

За рівнем творчої самостійності розрізняють такі види передового досвіду, як раціоналізаторський і новаторський [9, с. 245].

Науковці наголошують на актуальності досліджень, покликаних висвітлити феномен новаторства в освітній діяльності. Н.П. Дічек зазначає: «На нашу думку, в українській історії педагогіки ще не сформувався інтерес до комплексного, системного вивчення явища педагогічного новаторства, зокрема й у шкільній галузі» [7, с. 62]. Вона обґрунтовує необхідність поглибленого вивчення новаторського руху і висвітлення інноваційного досвіду, пояснюючи це так: *перше* – брак конкретних знань породжує хибну переконаність у тому, що сучасні педагогічні новації є чимось абсолютно новим, таким, що не має аналогів у минулому; *друге* – результати вивчення новаторської педагогічної творчості минулого сприятимуть цілеспрямованішому спостереженню

за сучасною освітньою дійсністю; *третє* – допомагають глибше проникати в суть сучасного навчально-виховного процесу, визначати закономірності його розвитку і прогнозувати перспективні напрями руху педагогічної думки.

Дослідниця переконана, що новаторські педагогічні здобутки української школи в минулому – це **систематизоване** явище в історії вітчизняної педагогіки, яке досі є й живильним джерелом удосконалення сучасних пошуків модернізації освітньої галузі, а тому постає потреба осмислити цих малих і великих за масштабами свого впливу освітніх зрушень **як цілісних об'єктів**.

Визначаючи сутність педагогічного новаторства, дослідники вживають термінологічні сполучення із маркувальним словом **альтернативний**: *альтернативна педагогіка, альтернативна освіта, альтернативне навчання*, які, з нашого погляду, набули поширення під впливом студій, присвячених вивченню освітнього досвіду зарубіжної педагогіки.

Проаналізовані контексти вживання термінів із означенням *альтернативний* у працях українських педагогів щодо вітчизняної освітньої системи засвідчують, що позначення словом *альтернативний* акцентує на протиставленні педагогічного новаторства традиційній, офіційній, державній, узаконеній освітній системі або її елементам. Наприклад, громадсько-педагогічний новаторський рух як альтернативний державно-урядовому кваліфікує В.В. Примакова [17, с. 6].

Окреслюючи структуру і сфери вияву педагогічного новаторства, дослідники зазначають, що новаторство може стосуватися змісту освіти, форм, засобів та методів навчання й виховання. Інша іпостась новаторського – це принципово новий підхід до визначення загальних педагогічних умов **діяльності закладів на основі нової ідеї**, яка докорінно змінює саму філософію діяльності закладу, започатковує нову філософію освіти, формує новий тип його організації, змісту, напряму й форм діяльності, що реалізується в системних, комплексних інноваційних програмах.

Академік Н.Г. Ничкало вважає, що у діяльності педагогічних колективів доцільно здійснювати класифікацію педагогічних нововведень. Для цього можна використовувати класифікації зарубіжних учених, згідно з якими інновації в освіті систематизуються за напрямками, з урахуванням сфер застосування, а також масштабів перетворень та інноваційного потенціалу; позиції відносно свого попередника; місця появи; часу появи; рівня очікування, прогнозування і планування (очікувані планові нововведення і неочікувані, незаплановані нововведення); а також від галузі педагогічного знання (дидактичні нововведення; виховні нововведення; навчально-виробничі нововведення, технологічні нововведення) [11, с. 20–21].

Отже, узагальнюючи аналіз напрацювань науковців, можемо констатувати, що явище педагогічного новаторства охоплює широке поле

інноваційної діяльності. Новаторство пов'язують із передовим педагогічним досвідом, вважають рушієм прогресу в освітній галузі, вершиною особистісного педагогічного досвіду.

На основі новаторства продукуються нові освітні ідеї, і на цих засадах запроваджуються зміни в навчально-виховному процесі, спрямовані на його вдосконалення.

Сутність цього поняття може стосуватися змісту, методів, засобів, а також організаційних форм навчання і виховання та пов'язана з потребою піднесення на вищий рівень досконалості шкільництва на різних щаблях. Новаторство виявляється у: 1) змісті освіти, 2) формах, засобах та методах навчання й виховання; 3) діяльності новаторських шкіл. Новаторські пошуки тривають в освіті постійно, вони пов'язані із природним прагненням до кращого, творчим неспокоєм педагогів, у яких загострене почуття відданості педагогічній справі. На підставі опрацьованого матеріалу запропонуємо власне визначення новаторства як педагогічної категорії: **педагогічне новаторство – це постійний, неоднорідний за інтенсивністю і масштабами, не обов'язково логічно завершений процес пошуків, розроблення, втілення, впровадження нового, що має сприяти вдосконаленню особистості шляхом освіти і виховання**. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у систематизації та уточненні критеріїв педагогічного новаторства.

Література

1. Авраменко К.Б. Інноваційний рух та проблеми підготовки майбутнього вчителя / К.Б. Авраменко // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Серія: Педагогічні науки. – Миколаїв: МДУ, 2008. – Вип. 20. – Т. 2. – С. 54–58.
2. Адаменко О.В. Соціальні й педагогічні умови розвитку та методологічні основи історико-педагогічного аналізу новаторства в освіті / О.В. Адаменко, Є.М. Хриков [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/1805/1/3.pdf>
3. Бойко А. Наукові, навчальні й моральні уроки / Алла Бойко / [Текст]: Наукова педагогічна школа / [Упоряд. Л.А. Семеновська, А.В. Хоменко, В.М. Мокляк]; ПДПУ ім. В.Г. Короленка. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2009. – 416 с.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник [Текст]: довідкове вид. / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
5. Грубіч Д.Ю. Педагогічні інновації в освіті: поняття та сутність / Д.Ю. Грубіч // Педагогіка та психологія. – 2011. – Вип. 40(1). – С. 34–39 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znprkhnpu_ped_2011_40\(1\)_8.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znprkhnpu_ped_2011_40(1)_8.pdf)
6. Дічек Н. До питання теоретичного узагальнення феномену педагогічного новаторства (ретроспективний вимір) / Н.Дічек // Історико-педагогічний альманах. – 2009. – Вип. 2. – С. 4–42 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/lpa_2009_2_3.pdf
7. Дічек Н. Поняттєво-термінологічні особливості вивчення педагогічного новаторства / Н.Дічек // Освітologia. – 2012.

- Вип. 1. – С. 62–68 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ocvit_2012_1_10.pdf
8. *Енциклопедія освіти* / [Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
  9. *Жорова І.Я.* Джерельна база проблеми впровадження передового педагогічного досвіду (II половина XX століття) / І.Я. Жорова // Педагогічний дискурс. – Випуск 15. – 2013. – С. 242–246.
  10. *Котлярова І.О.* Систематизація управління інноваціями в освітньому закладі / І.О. Котлярова. – Челябінськ: ЮУр-ГУ, 1998. – 129 с.
  11. *Ничкало Н.Г.* Педагогічні пошуки в педагогічній науці / Н.Г. Ничкало // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. – 2011. – Вип. 1.33. – С. 16–21.
  12. *Павлюк О.М.* Педагогічний досвід учителів-новаторів як чинник розвитку шкільної освіти в Україні (друга половина XX століття) / О.М. Павлюк // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – №11 (270), Ч. II, 2013. – С. 24–31.
  13. *Паламарчук В.Ф.* Проблеми освоєння педагогічного досвіду / В.Ф. Паламарчук, Е.Б. Бочковський, В.В. Сгадова, О.Г. Ярошенко // Поч. школа. – 1988. – №2. – С. 48–52.
  14. *Паламарчук В.Ф.* Першоснови педагогічної інноватики: в 2 т. / Валентина Федорівна Паламарчук. – К.: Знання України, 2005. – Т. 1. – 419 с. – Т. 2. – 502 с.
  15. *Педагогічний* словник [Текст] / АПН, Ін-т педагогіки; підгот. Н.Б. Копиленко [та ін.]; відп. ред. М.Д. Ярмаченко. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
  16. *Підласий І.* Педагогічні інновації / І.Підласий, А.Підласий // Рідна шк. – 1998. – №12. – С. 3–17.
  17. *Примакова В.В.* Новаторський педагогічний рух у 80-і роки XX століття / В.В. Примакова // Таврійський вісник освіти. – 2014. – №1(2). – С. 5–9 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tvo_2014_1\(2\)_3.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tvo_2014_1(2)_3.pdf)
  18. *Савченко О.Я.* Дидактика початкової школи: підруч. для студ. пед. ф-тів / О.Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
  19. *Савченко О.Я.* Дидактика початкової школи: [підруч. для студ. пед. ф-тів] / О.Я. Савченко. – К.: Генеза, 2002. – 366 с.
  20. *Словник української мови*: в 11 томах. – Том 5. – 1974.
  21. *Сухомлинська О.В.* Новаторські навчальні заклади в історії розвитку освіти в Україні (XX ст.) / О.В. Сухомлинська // Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття): посіб. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – С. 5–12.
  22. *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. T. 3, Warszawa: Wydawnictwo «Żak», 2004. – 1075 с.
  23. *Okoń W.* Nowy słownik pedagogiczny / Okoń Wincenty / Warszawa: Wydawnictwo Akademickie «Żak», 2007. – 490 с.

Анотації

Оксана КРАВЧУК

Феномен педагогічного новаторства у працях сучасних дослідників: багатоаспектність і різновекторність трактувань

У статті проаналізовано дефініції та витлумачено педагогічне новаторство у науковій літературі, систематизовано номені, якими позначають новаторство в педагогіці. Узагальнюється: новаторство пов'язується із передовим педагогічним досвідом,

вважають рушієм прогресу в освітній галузі, вершиною особистісних педагогічних напрацювань; на основі новаторства продукуються нові освітні ідеї, запроваджуються зміни в навчально-виховному процесі, спрямовані на його вдосконалення.

Обґрунтовується, що це поняття стосується змісту, методів, засобів та організаційних форм навчання і виховання, пов'язане з прагненням до кращого. На підставі опрацьованого матеріалу запропоновано власне визначення новаторства як педагогічної категорії.

Ключові слова: педагогічне новаторство, педагогічна категорія, зміни, навчально-виховний процес.

Оксана КРАВЧУК

Феномен педагогического новаторства в работах современных исследователей: многоаспектность и разновекторность трактований

В статье проанализированы дефиниции и дано трактование педагогического новаторства в научной литературе, систематизированы номены, которыми обозначают новаторство в педагогике. Обобщается: новаторство связывают с передовым педагогическим опытом, считают двигателем прогресса в сфере образования, вершиной личностных педагогических наработок; на основе новаторства продуцируются новые образовательные идеи, внедряются изменения в учебно-воспитательном процессе, направленные на его совершенствование.

Обосновывается, что понятие касается содержания, методов, средств, а также организационных форм обучения и воспитания, связано со стремлением к лучшему. На основании обработанного материала предложено собственное определение новаторства как педагогической категории.

Ключевые слова: педагогическое новаторство, педагогическая категория, изменения, учебно-воспитательный процесс.

Oksana KRAVCHUK

The phenomenon of pedagogical innovation in the works of contemporary researchers: multifaceted and multi-vector treatments

The article analyzes the definitions and interpreted pedagogical innovation in the scientific literature, systematized phenomena which scientists operate, signifying innovation in pedagogy. It is noted that this phenomenon covers a wide field of innovation, including generalized: innovation associated with advanced pedagogical experience, consider driving force of progress in education, the top personal pedagogical developments; based innovation produced new educational ideas and, based on the changes introduced in the educational process aimed at improvement.

Substantiated that the concept of the content, methods, means and organizational forms of training and education related to the desire for a better, finding creative teachers who have a heightened sense of commitment to teaching case. Based on the elaborated material offered his own definition of innovation as a pedagogical category.

Keywords: pedagogical innovation, educational category, changes, educational process.